

Europinės tapatybės kūrimas Europos Sąjungos kultūros politikoje.

1. Bendras Europos kultūrinis palikimas

ANDRIUS ŠVARPLYS

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: a.svarplys@pmdf.vdu.lt

ARVYDAS VIRGILIJUS MATULIONIS

Lietuvos socialinių tyrimų centras, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

El. paštas: matulionis@ktl.mii.lt

Straipsnyje analizuojamas europinės tapatybės kūrimas ES kultūros politikoje, aptariama kultūros reikšmė Europos integracijos modeliuose, analizuojamos kultūrinės dimensijos atsiradimo aplinkybės Europos integracijos istorijoje ir oficialios Europos kultūros samprata. Straipsnyje teigiama, kad bendro Europos kultūrinio palikimo samprata pasižymi istoriniu natūralizmu, esencializmu ir instrumentiniu-elitistiniu traktavimu. Europos Sąjunga paveldi visus didžiuosius Vakarų istorinius kultūros laimėjimus, kurie formuoja istorinį pagrindą šiulaikinei kolektyvinei europiečių tapatybei. Toks istorijos ir kultūros traktavimas panašus į bendros tautinės tapatybės konstravimą kuriantis moderniai nacionalinei valstybei XIX–XX a.

Raktažodžiai: europinė tapatybė, bendras Europos kultūrinis palikimas, Europos integracija, kultūros politika, Europos Komisija, Europos idėja

---

IVADAS

Idėja, kad Europa apima tam tikras kultūrinės tradicijas ir joms būdingas vertybes yra labai sena. Bendriausia prasme kiekvienas reikšmingas Europos diskursas numatydamas (konstruodavo) tam tikrą vertybinį, kultūrinį, politinį, religinį, moralinį, geografinį Europos turinį. Europos idėjos istorija rodo, kokių istorinių periodų ir kokia Europos samprata vyraudavo (Delanty 2002; Wilson ir Dussen 1993; Pagden 2002; Llobera 2003). Kaip žinia, Vakarų istorijoje nebuvo vienos monolitinės Europos kultūros sampratos, kiekvienoje epochoje Europa buvo „išrandama“, t. y. Europos kultūrai buvo priskiriami vis kitokie ją išskiriantys kultūriniai bruožai.

Bręstant Europos šalių politinio vienijimosi idėjai, sinchroniškai buvo formuluojama bendros Europos kultūros idėja. Nuo Victorio Hugo pranešimo¹ Paryžiaus taikos kongrese 1849 m. iki XX a. Richardo N. von Coudenshove-Kalergi paneuropinio sąjūdžio bendros kultūrinės šaknys buvo suvokiamos kaip „natūralios sąlygos“ politinei vienybei rasti. Kai po

---

¹ Tuomet V. Hugo sakė: „Išauš diena, kai tu, Prancūzija, tu, Rusija, tu, Italija, tu, Anglija ir tu, Vokietija – visos jūs, visos kontinento tautos, neprarasdamos savo išskirtinių savybių ir didingo originalumo, susijungsite į tam tikrą viršesnę visuomenę – Europos broliją... Išauš diena, kai artilerijos sviediniai ir bombos bus pakeistos rinkimų biuleteniais, universaliu balsavimu ir išmintingu Aukščiausiojo Senato tarpininkavimu, kuris Europai bus tas pats, kas Anglijai yra Parlamentas, Vokietijai – Reichstagas, Prancūzijai – Nacionalinė Asamblėja... Išauš diena, kai mes būsime dviejų gigantiškų valstybių aljansų liudytojais – Jungtinių Amerikos Valstijų ir Jungtinių Europos Valstybių“ (cituota iš: Tchoubarian 1994: 56).

Antrojo pasaulinio karo buvo pradėtas realus politinis vienijimasis (konkrečių viršvalstybinių institucijų kūrimas), bendro Europos kultūrinio palikimo idėja buvo naudojama kaip istorinis legitimumas, o Europos integracija buvo suvokiama kaip natūralus kultūrinio (vertybinio) bendrumo padarinys.

Ekonominėje Bendrijų vystymosi fazėje iki 8-ojo dešimtmečio užteko bendro pobūdžio idėjų apie tai, kad „Europa yra jungiama krikščioniškos religijos, Europos mokslo, meno ir kultūros, kuri remiasi į krikščionišką-helenišką pagrindą“ (Coudenshove-Kalergi²). Vėliau dėl pasaulinės ekonominės krizės sekusi Europos integracijos stagnacija privertė iš naujo peržiūrėti Europos kultūros klausimą ir jos reikšmę ekonominio bendradarbiavimo plėtrai. Vien ekonominiai interesai pasirodė esantys nepajėgūs sukurti patvarią platformą europinėms institucijoms. Be europinės tapatybės – žmonių suvokimo, kad egzistuoja bendresnė kultūrinė erdvė, apimanti nacionalinius skirtumus ir viršijanti protekcionistinius valstybių interesus, Europos integracija kaip saugumo ir gerovės projektas gali tiesiog žlugti. Bendros Europos kultūros idėja 8-ajame ir 9-ajame dešimtmetyje su nauja jėga įsiveržė į politinę Bendrijos dienotvarkę ir jos nepalieka iki šių dienų. Tai liudija 2001 m. įkurtas Europos Konventas, 2003 m. liepos 18 d. parengęs Sutarties dėl Europos Konstitucijos projektą, kurį atmetė Prancūzijos ir Nyderlandų referendumai 2005 metais.

Šiai temai norime pasiūlyti du straipsnius. Pirmajame analizuojama vadinamoji oficiali Europos kultūros samprata ir jos kontekstas: kultūrinės dimensijos atsiradimas Europos integracijoje, kultūros vaidmuo Europos integracijos modeliuose, konkrečios ES kultūros politikos priemonės ir pats oficialus Europos kultūros turinys. Antrasis šios temos straipsnis yra skirtas kritiškam vertinimui: kokios yra oficialios Europos kultūros nuostatos ribos ir politinės pasekmės, jeigu tokia nuostata būtų nuosekliai išskleidžiama. Abiem straipsniais siekiama nustatyti ES vyraujančią Europos kultūros traktuotę ir atskleisti, su kokiais galimais prieštaravimais ji susiduria.

Šio **straipsnio objektas** yra oficiali Europos kultūros samprata, išreikšta Maastrichto sutarties 128 str. formulėje „vienybė skirtumuose“, Europos Komisijos kultūros politikoje bei garsių Vakarų politikų ir intelektualų idėjose.

Straipsnio tikslas – remiantis oficialia Europos kultūros traktuote, išsiaiškinti, kokiais bruožais pasižymi europinės tapatybės konstravimas.

EUROPOS KULTŪROS REIKŠMĖ EUROPOS INTEGRACIJOS MODELIUOSE

Kultūros vaidmuo politinės sistemos legitimumui yra milžiniškas. Nacionalinė tapatybė, dažniausiai grindžiama kultūriniu etnosu, yra pagrindinis politinio lojalumo šaltinis XVIII–XX a. susiformavusioje modernioje valstybėje. Kultūros ir politikos susiliejimas apibūdina paskutinių dviejų šimtų metų moderniąją valstybę (Gellner 1996), nepaisant politinio / etnolingvistinio nacionalinės valstybės tipų skirtumų. Ryškesnis kultūros vaidmuo matomas etnolingvistiniame modelyje, tačiau ir politiniame tipe vyrauja nacionalinė kultūra, tik ji daugiau remiasi universalesnėmis pilietinėmis viešosiomis vertybėmis. Abiem atvejais valstybė turi remtis į tam tikrą kultūrinę bendruomenę – ar ji būtų etnolingvistiškai apibrėžta, ar būtų pastatyta ant sekuliarizuotos „pilietinės religijos“ vertybių kaip JAV (Habermas 2001: 209). Politinės valdžios legitimumas ateina iš žmonių, o žmones „mes“ daro viešoji, arba etninė, kultūra. XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje kilusi nacionalizmo banga Jungtinių Tautų Lygoje įtvirtino

² Cituota iš: Villaneuva 2005: 74. Išsamiau apie grafo von Coudenshove-Kalergi nuostatas dėl Europos kultūros žr.: Orlic 2007: 105–108.

tautų apsisprendimo teisę, daugiau apibrėžiamą kaip unikalios etnolingvistinės bendruomenės teisę: tik kultūrinis etnosas gali turėti teisę į laisvą politinį sąvęs apibrėžimą. Tautos kaip kultūrinės bendrijos statusas suteikia jai aukščiausio ir išskirtinio suvereno galią – toks buvo pagrindinis Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo argumentas svarstant Maastrichto sutarties legitimumą. Kaip rodo šis Teismo sprendimas ir *no demos tezė*³, kultūriškai apibrėžiama tauta yra laikoma aukščiausiu politiniu suverenu – vieninteliu politinės valdžios legitimumo šaltiniu. ES legitimumas susiduria su pagrindiniu klausimu: jeigu kultūrinis bendrumas yra politinio legitimumo šaltinis, ar įmanomas Europos Sąjungos politinis legitimumas, jei nėra etnolingvistiškai suvokiamos europiečių tautos?

Trys skirtingos integracijos logikos nulemia tris skirtingas Europos Sąjungos politinės sistemos koncepcijas (žr. lentelę).

Lentelė. Trys Europos integracijos modeliai (pagal Eriksen ir Fossum 2004)

Racionalumas	Legitimumo pobūdis	Politinės sistemos tipas
Instrumentinis	Efektyvumas	Problemų sprendimo
Kontekstinis	Kolektyvinė tapatybė	Vertybėmis pagrįsta bendruomenė
Komunikacinis	Teisingumas ir sąžiningumo normos	Teisėmis pagrįsta bendruomenė

Pagal pirmąjį modelį, ES yra orientuota į ekonominį bendradarbiavimą be pretenzijų į Europos valstybės funkcijas. ES veikimas yra geras ir teisingas tol, kol jis nesiekia politizuoti savo ekonominių funkcijų, t. y. tapti politine sistema pagal nacionalinį atstovaujančios demokratijos modelį. Europinės tapatybės kaip kultūriniais saitais siejamos visuomenės klausimas yra irelevantiškas, o legitimumą teikia ES sistemos ekonominis efektyvumas, tenkinantis daugumą ES piliečių. Europiečių kultūros arba europiečių nacijos, taip kaip egzistuoja nacionalinės kultūros ir nacijos, atsiradimas bent jau kol kas yra neįmanomas ir nepageidautinas efektyviai veikiančioje tarptautinėje ekonominėje sistemoje. Europos kultūros kaip europiečių politinio demoso pagrindo kūrimas reikštų visos ES sistemos išderinimą ir nutolimą nuo ES prigimties ir funkcijų. Iš esmės tai yra tarpvyriausibiškumo programa ir „valstybių Europos“ modelis, kai pagrindinis integracijos vaidmuo pripažįstamas teritorinėms valstybėms ir nesiekiami sukurti Europos Sąjungos kaip išskirtinės valstybės.

Antrasis lentelėje išskirtas integracijos tipas yra būtent federacinės Europos valstybės sukūrimas. Europiečių visuomenė konceptualizuojama pagal tam tikras europines vertybes (bendrą kultūrinį palikimą). Pagal šią logiką ES virsta Europos valstybe, sukurta pagal nacionalinės valstybės modelį su savo istorija, bendra atmintimi, kultūrinėmis vertybėmis, herojais, mitais – europiečiai tampa likimo bendruomene. Tai sena federalistų vizija ir, kaip matysime šiame straipsnyje, iš esmės tokia pat samprata vadovaujasi Europos Komisija, vykdydama kultūrinę politiką.

Abu šie tipai aiškiai balansuoja europinio ir nacionalinio lygmens priešpriešoje ir išskiria vienas kitą. Suverenumo išsaugojimas ir piliečių lojalumo parama nacionalinei valstybei neleidžia susiformuoti europiečių nacijai. Europiečių kultūrinės bendruomenės (nacijos) sukūrimas reiškia partikulierių kultūrų reikšmės sumažėjimą ir teritorinės valstybės pabaigą⁴.

³ Išsamią argumentaciją žr. Weiler 1995. Pats Josephas Weileris nepritaria tokios politinės filosofijos taikymui Europos Sąjungai.

⁴ 6-ajame dešimtmetyje to tikėjosi neofunkcionalistai ir federalistai (Haas 1958; 1964), o neomarksistai to baiminosi (Galtung 1989, pirmas leidimas 1973).

Trečiasis tipas lentelėje yra bandymas išvengti „nulinės sumos“ pasekmių, kai vienas lygmuo naikina kitą. Jo atsiradimą lėmė Europos integracijos raida, išskirtinai nepatvirtinusi nei neofunktionalizmo, nei tarpvyriausybiskumo teiginių. Pagal ES *sui generis* sampratą, kuriant ES reikia išsaugoti ir nacionalinio lygmens savarankiškumą, ir stengtis sukurti autonominę Europos politinę erdvę ne pagal nacionalinės valstybės modelį. Europos kultūra šiame modelyje apibrėžiama ne vertybiškai, bet žmogaus teisėmis ir jų gynimo mechanizmais. Komunikacijos principas čia tampa lemiamas. Kultūriniai europiečių partikuliarumai išlieka nacionaliniuose rėmuose, tačiau jie politiškai komunikuojami bendroje europinėje erdvėje. Čia nesistengiama sukurti europiečių kultūros *per se*, bet siekiama aštrius nacionalinius partikuliarumo klausimus debatuoti europinėje erdvėje. Europos kultūra čia suvokiama ne eurocentristiškai, bet procedūriškai – kaip universalių žmogaus teisių gynimo sistema. Tai toks postnacionalinis modelis, kai išlaikoma nacionalinė tapatybė, bet stengiamasi neutralizuoti iš jos kultūrinio išskirtinumo kylančią agresiją, uždaramą ir *Kito* išskyrimą.

Kultūra išlieka reikšminga nuoroda visuose trijuose integracijos normatyviniuose modeliuose, tik pirmame ir trečiame nuo jos stengiamasi atsiriboti. Pirmajame dėl to, kad ES legitimumas užtikrinamas nacionalinėmis šalių narių demokratijomis ir ES ekonominiu efektyvumu, trečiajame – dėl agresyvios nacionalizmo praeities. Antrajame modelyje kultūra tampa esmine sąlyga ES legitimumui ir tolesnei integracijai palaikyti. Tačiau ar gali Europos kultūra atlikti tokią funkciją?

Toliau šiame straipsnyje analizuojama, kaip bendros kultūros klausimas atsirado Europos integracijoje ir apie ką kalba oficiali Europos kultūros koncepcija.

KULTŪROS POLITIKOS ATSIKIRIMAS EUROPOS INTEGRACIJOJE

Kultūrinės dimensijos atsiradimas Europos integracijos politikoje yra siejamas su 7-ajame ir 8-ajame dešimtmetyje įsigalėjusia eurosclerosis – europinio bendradarbiavimo stagnacija. Tuomet įsivyravo įsitikinimas, kad vien tik ekonomine integracija paremtas Europos kūrimas automatiškai neįgyvendina socialinės integracijos, bendra rinka savaime nevienija žmonių, kaip buvo tikimasi 6-ajame dešimtmetyje. Ekonominė krizė ir politinis atšalimas vertė ieškoti, kaip atgaivinti Europos idėją. Tindemanso (1975) ir Adonnino (1985) komitetai konstatavo priežastį: Bendrija yra nutolusi nuo eilinių piliečių; žmonės „nemato“ Bendrijos egzistavimo, neidentifikuoja Europos Bendrijos kaip bendros erdvės ir nežino apie bendras savo kultūrinės šaknis. Pasirinktos kultūros politikos priemonės neapsiribojo vien tik instrumentiniu piliečių informavimu apie Bendrijos veiklą. Jų tikslas buvo toks pat kaip ir Europos kūrėjų federalistų bei neofunktionalistų: Europos integracija turėjo būti „socialinės-psichologinės bendruomenės, kuri peržengtų nacionalinę valstybę, kūrimas“ (Taylor 1983: 4). Europos kultūra, panašiai kaip neofunktionalistų ir federalistų integracijos koncepcijose, buvo suvokiama Europos politinio autoriteto legitimumo ir suverenumo kontekste kaip Europos vienijimasis, peržengiantis vien tik ekonominius valstybių interesus, kaip Žmonių Europos kūrimas. Žmonių suvokimas, kad jie priklauso bendrai Europos kultūrai, leistų sparčiau vystytis europiniam lygmeniui. „Kuriamą Europos Sąjungą negali turėti ekonominius ir socialinius tikslus kaip vienintelį siekį. Tai taip pat liečia naujas solidarumo formas, paremtas priklausymu Europos kultūrai“ (Europos Komisija, 1988⁵). Kultūros posūkį Europos integracijoje lėmė ne tiek ekonominė krizė ir politinė stagnacija – greičiau šios aplinkybės leido atgaivinti senus idealus, sukurti *an ever closer union of the people*. Eurosclerosis periodas pastūmėjo įtikėti federalistų idėjų tvirtumu,

⁵ Cituota iš: Shore 1996: 473.

kad bendros rinkos sukūrimas negali tęstis be europiečių visuomenės sukūrimo. J. Delorsas (Europos Komisijos pirmininkas 1985–1988 m. ir 1992–1994 m.) sakė: „negalima įsimylėti laisvos rinkos“⁶. „Kultūros pasaulis negali likti didelės Europos vidaus rinkos užbaigimo proceso nuošalėje: būtina suformuoti tikrą Europos kultūros sritį“ (Europos Komisija, 1988⁷). Kultūrinė dimensija suvokiama bendresnėje – laisvos rinkos įgyvendinimo – perspektyvoje: kultūra „yra viena būtinų sąlygų solidarumui, kuris yra gyvybiškai svarbus didelės rinkos iškilimui ir tam reikšmingam pokyčiui, kurį ji atneš gerindama gyvenimo sąlygas Bendrijoje; [todėl] svarbu užtikrinti visuomenės paramą, kurios jai reikia“ (Europos Komisija⁸). Kultūra buvo suvokta kaip *conditio sine qua non* (būtina sąlyga) integracijos plėtrai.

Kultūrinės europinės tapatybės dimensijos svarba ypač sustiprėjo po Maastrichto sutarties (1992) sukeltos ES legitimumo krizės ir demokratijos deficito. Maastrichto sutartis sudarė prielaidas kurti embrioninei Europos valstybei, tačiau politines kompetencijas perkėlus į europinį lygmenį, politinis lojalumas nebuvo perkeltas. Trys svarbios ES institucijos priima nacionaliniam lygmeniui privalomus sprendimus, tačiau yra nerenkamos ir niekaip tiesiogiai neatstovauja piliečių valiai: Europos Taryba, Europos Komisija ir Europos Centrinis bankas. Federalinis Romos sutarties (1957) kvietimas sukurti „glaudesnę nei bet kada Europos tautų Sąjungą“ demokratijos deficito kontekste dar labiau išryškino silpną Europos kultūros jungiamąjį pobūdį, europietiškos sąmonės nebuvimą eilinių piliečių nuostatose ir vertinimuose. Federalinė idėja pomastrichtiniame periode šia prasme dar akivaizdžiau nutolo nuo savo tikslo. EK kultūros politika siekė iškelti Europos kultūrą į viešumą kaip bendros tapatybės šaltinį tam, kad būtų įveiktas ES institucijų atitolimas nuo žmonių. Kaip teigia Cris Shore, „kultūros politizacija Europos Sąjungoje kyla dėl elito bandymo spręsti chronišką ES legitimumo problemą. Iš esmės visose politinėse sistemose, ypač demokratinėse, kultūra yra fundamentali uola, ant kurios yra tvirtinama politinė legitimacija. Tai, ką dažnai pavadiname ES „demokratijos deficitu“, yra gilesnio „kultūrinio deficito“ simptomas, aiškiai kylantis iš Europos visuomenės nebuvimo“ (Shore 2000: 3).

KULTŪROS POLITIKOS PRIEMONĖS

Kaip EK konkrečiai bando spręsti šią „chronišką legitimumo problemą“? Kultūros reikšmę Europos integracijoje akcentavęs Adonnino Komitetas pateikė įvairių siūlymų, kaip pasitelkus kultūrinį simbolizmą skatinti europietiško jausmą piliečių vaizduotėje⁹. Jie siūlė įsteigti europietišką daugiakalbį televizijos kanalą, Europos mokslų akademiją, kad būtų skatinami „europietiško mokslo pasiekimai ir Europos civilizacijos originalumas“; rengti Europos loteriją, kurios piniginius prizas būtų ekiu forma. Taip pat pasiūlė mokyklų mainų ir savanorių darbo stovyklų programas, akcentavo stipresnės „europinės dimensijos“ švietime poreikį¹⁰, patvirtino gegužės 9 dieną kaip šventiną Europos dieną. Komiteto siūlymu 1986 m. buvo patvirtinta dabartinė ES vėliava, himnas (L. Van Bethoveno 9 simfonijos ketvirtas veiksmas – Schillerio „Odė džiaugsmui“); siūlė išleisti Europos pašto ženklus su Europos kūrėjų Roberto Schumano, Jeano Monnet atvaizdais, taip pat įsimintinų Bendrijos evoliucijos įvykių, kaip antai

⁶ Cituota iš: Laffan 1996: 95.

⁷ Cituota iš: Shore 2000: 15.

⁸ Cituota iš: Morley and Robbins 2002: 76–77.

⁹ Žr. Shore 1996.

¹⁰ De Clercq komitetas pasiūlė valstybių istoriją perrašyti iš Europos vienybės perspektyvos (De Clercq 1993).

Ispanijos ir Portugalijos įstojimas, vaizdais. Komitetas siūlė EK finansuoti Europos sportines varžybas ir steigti apdovanojimus. Kitos EK iniciatyvos: „Europos literatūros prizas“, „Europos metų moteris“, 650 „Jeano Monnet apdovanojimų“ už naujų universitetų kursų apie Europos integraciją parengimą. EK bandė sukurti naują europinį kalendorių: „Europos savaitės“, „Europos kultūros miestas“, Europos kultūros mėnesiai“, „Europos metai“ (kiekvienais metais EK nustato temą, pvz., „Europos kino metai“ ar „Europos aplinkosaugos metai“). Kasmetinė „Europos palikimo diena“ (*European Heritage Day*), įsteigta Europos Tarybos 1991 m., turi savo moto: „Europa – bendras palikimas“.

Adonnino Komiteto pagrindinė idėja buvo skatinti europinę tapatybę pasitelkus kultūrinį simbolizmą ir remiantis bendru europiečių kultūriniu palikimu. Europinė tapatybė buvo suvokta kaip bendrų kultūrinių vertybių bendruomenės sąmonė, kurios reikia ekonominei ir politinei Europos integracijai.

Shore pastebi, kad „šių iniciatyvų politinis siekis buvo ambicingas: rekonfigūruoti simbolinę laiką, erdvės, informacijos, švietimo ir medijų tvarką tam, kad būtų reflektuota „europinė dimensija“ ir EK egzistavimas“ (Shore 1996: 481). Adonnino Komitetas neapsiribojo vien tik kultūrine sritimi. Jis taip pat siūlė palengvinti valstybių sienų kirtimo procedūras, pripažinti valstybių narių aukštojo mokslo diplomus, suteikti piliečiams teisę balsuoti EP ir vietos rinkimuose gyvenant kitoje valstybėje narėje. Daugelis šių iniciatyvų buvo priimtos 1985 m. Europos Tarybos Milano konferencijoje ir iki šiol egzistuoja.

OFICIALI EUROPOS KULTŪROS SAMPRATA: BENDRAS EUROPOS KULTŪRINIS PALIKIMAS

Oficiali Europos Sąjungos kultūros nuostata yra išdėstyta Maastrichto sutarties 128 straipsnyje: „Bendrija prisideda prie valstybių narių kultūrų klestėjimo, gerbdama jų nacionalinę ir regioninę įvairovę ir kartu išskeldama bendrą kultūros paveldą“¹¹. Šioje formuluotėje glūdi sena paneuropinė idėja apie bendrą Europos kultūros paveldą. Ji atkartoja garsiąją federalistų frazę „vienybė įvairovėje“, kurios kilmė, manoma, yra XIX a. romantinis nacionalizmas, ypač prancūzų istoriko ir filosofo Francois Guizot idėjos. Vienybės prioritetas ES buvo siejamas su civilizacija, apimančia partikuliarių kultūrų įvairovę: „prisiminkime, kad Europa yra civilizacija, kad ji yra ir teritorija, bendra istorija, bendra ekonomika, žmonių visuomenė ir kultūrų įvairovė, kuri kartu formuoja vieną kultūrą“ (Lionel Jospin¹²). Europa kuriama sujungiant daugelį tautų bei kultūrų ir kartu gerbiant jų įvairovę, tačiau išlaikant vienybę. Formulę „vienybė įvairovėje“ Europos Sąjungos rėmuose linkstama interpretuoti „vienybės“ kryptimi: „eurofederalistai pabrėžė stipresnį bendro Europos palikimo jausmą, kuris judėjimą link „glaudesnės nei bet kada sąjungos“ dažnai suvokdavo kaip ilgo istorinio kelio rezultatą nuo įvairovės link vienybės“ (Delanty 2009: 40). Europos įvairovę sudaro skirtingos tautos, regionai ir kultūros, o vienybė pliuralistiniame Europos žemėlapyje pagal oficialią ES nuostatą gimsta iš bendro Europos kultūros palikimo. „Europos kultūra yra paženklinta įvairovės: klimato, regioninių vietovių, architektūros, kalbų, tikėjimų, skonio ir meninių stilių. Ši įvairovė turi būti ginama, bet ne naikinama. Ji reprezentuoja vieną pagrindinių mūsų kontinento gerovės šaltinių. Pabrėžiant šį įvairumą, kartu egzistuoja bendrumas, panašus į šeimą, bendra Europos tapatybė. Per amžius įtampa tarp kontinento kultūrinės įvairovės ir vienybės padėdavo sujungti sena

¹¹ Maastrichto sutartis, 1992. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32156

¹² Cituota iš: Ifversen 2002: 1.

su nauju, tradicijas su progresyvumu. Tai neabejotinai geriausias mūsų civilizacijos elementų šlovės šaltinis“ (Europos Komisija¹³).

Europos Komisijos internetiniame puslapyje, kultūrai skirtoje dalyje, rašoma: „kultūrinis palikimas yra plačiai pripažintas visoje Europoje kaip priemonė kultūrinei tapatybei. Kiek žmonės žino apie kultūrinį palikimą priklauso dar ir nuo to, kas yra padaryta viešinant jį, taip pat nuo europiečių sugebėjimo pažinti ir gerbti savo kultūrą bei kitų ES narių valstybių kultūras“ (Europos Komisija 2010). Europos Tarybos, vienijančios per 40 valstybių narių, Europos kultūros samprata labai panaši į Europos Sąjungos rėmuose egzistuojančią koncepciją – kaip iš istorijos ateinantis kultūrinis palikimas, teikiantis pagrindą kultūrinei ir politinei vienybei¹⁴.

Kas sudaro bendrą Europos kultūrinį palikimą? Ash Aminas nurodo, kad „egzistuojančią Europos idėją sudaro keturi kilmės mitai: pirma, teisinės sistemos, kilusios iš Romos teisės, viršenybė; antra, socialinio solidarumo ir bendro supratimo etosas, paremtas krikščionišku pamaldumu ir humanizmu; trečia, demokratinė tvarka, įsišaknijusi į asmens teisių ir laisvių pripažinimą; ir ketvirta, universalizmas, paremtas Protu ir kitais Švietimo kosmopolitiniiais principais“ (Amin 2004: 2). Europos vienybė ir yra paremta šiomis visai Europai bendromis kultūros tradicijomis.

Europos Tapatumo Chartija (išleista Europos politikus, intelektualus, mokslininkus, žurnalistus vienijančios organizacijos *Europa-Union Deutschland* 1995 m.) konstatuoja, kad Europa yra „likimo bendruomenė“, „vertybių bendruomenė“, „gyvenimo bendruomenė“, taip pat „ekonominė ir socialinė bendruomenė“ bei „atsakomybės bendruomenė“. Europa kaip vertybių bendruomenė „kyla iš bendrų teisinių principų, pripažįstančių individo laisvę ir socialinę atsakomybę. Fundamentalios europietiškos vertybės yra grindžiamos humaniškumo ir broliškumo, tolerancijos principais. Sukurta ant istorinio klasikinio, antikinio ir krikščioniško, palikimo Europa toliau kūrė šias vertybes Renesanso laikotarpiu, esant humanistų sąjūdžiui, ir Švietimo epochoje, ir tai leido susiformuoti demokratijai, fundamentalių žmogaus teisių pripažinimui ir įstatymo viršenybei. Didieji kultūros ir menų laimėjimai, moksliniai atradimai ir jų pritaikymas bendram gėriui, taip pat kritinė požiūrių ir suvokimų analizė – viskas kartu lėmė, kad mes dabar galime gyventi ir dirbti taikoje, laisvėje ir nejausti stokos“ (Charta on European Identity 1995).

¹³ Cituota iš: Morley and Robbins 2002: 76.

¹⁴ Šioje organizacijoje Europos kultūros palikimo reikšmė buvo suprantama dvejopai: a) kaip objektyvių kultūros objektų (architektūros, archeologijos paminklų ir pan.) saugojimo ir atvėrimo politika ir b) kaip subjektyvaus kultūrinio bendrumo nuostata, t. y. istorinis kultūrinis pamatas bendrai europinei tapatybei. „Nuo tada, kai 1954 m. buvo pasirašyta Europos Kultūrinė Konvencija, Europos Taryba vykdo bendrų veiksmų politiką, siekdama išsaugoti ir skatinti Europos kultūros vystymąsi“ (Pickard 2005: 5). Tačiau kartu Europos kultūra ir jos saugojimas buvo suvoktas kaip tam tikras bendros europinės kultūrinės sąmonės skatinimas: „Europos Tarybos [vykdyta] Europos kultūros politika, kurioje kultūrinis palikimas užima savo dalį, siekė išvystyti Europos kultūrinę tapatybę, kartu gindama išskirtines savybes, kurios yra šios tapatybės turtingumo šaltinis“ (ten pat: 11). Tipišką formuluotę randame 1984 m. Europos Deklaracijoje dėl Kultūrinių Tikslų (*European Declaration on Cultural Objectives* 1984). Deklaracija kvietė: „pagerinti bendrą priėjimą prie šio palikimo ir taip pakelti Europos kultūrinės tapatybės sąmoningumą, sustiprinti ją besivystančiomis naujomis komunikacijos priemonėmis“ (2 punktas). Kultūros palikimo ir europinės tapatybės abipusis ryšys aiškiai konstatuojamas 17 punkte: „imtis aktyvių veiksmų vystant europinę tapatybę, kad būtų išskirti ir išsaugoti idealai ir principai, kurie grindžia mūsų bendrą palikimą“. Europos Tarybos deklaracijose Europos kultūros palikimas (jo išsaugojimas, atvėrimas, populiarinimas) buvo siejamas su bendrų vertybių ir bendrų istorinių šaknų vaidmeniu skatinant bendrą Europos kultūros tapatybę ir vienybę.

Idėją, kad Europos civilizacijai būdingi tam tikri specifiniai principai-vertybės, labai palaiko žinomi Europos intelektualai, rašytojai, filosofai, politikai. Paprastai Europa buvo siejama su laisve, demokratija ir humanizmu, kurių įsitvirtinimui didžiausią įtaką turėjo judėjų-krikščionių ir senovės graikų kultūrinės tradicijos. Vokiečių filosofas egzistencialistas Karlas Jaspersas Europos civilizacijos esmę vadino „Europos dvasia“. Britų poetas Thomas S. Elliotas vienybės šaknis išskyrė į krikščionišką tikėjimą ir klasikinės kalbas. Edmundas Husserlis ir Paulis Valery taip pat tikėjo Europą vienijančiomis kultūrinėmis tradicijomis. Šveicarų istorikas ir filosofas Dennis de Rougemont Europos istoriją (1965) rašė ne iš nacionalinių valstybių perspektyvos, bet iš susiskaldymus peržengiančios Europos vienybės taško. Milanas Kundera, rašydamas apie Vidurio Europos tapatybę, pabrėžė Vakarų kultūros vertybes (su kuriomis save identifikuoja Vidurio Europa, skirtingai nuo Rytų Europos – Rusijos). Čekų filosofas Janas Patočka (Patočka 2002) Europos kultūrinę esmę įvardijo platonišku susirūpinimu siela. Vaclovas Havelas 1994 m. Europos Parlamente Strasbūre saktyoje kalboje minėjo Europos „dvasines tradicijas ir moralinę tvarką“ (Havel 2000). Michailas Gorbačiovas kalbėjo apie Europos namus nuo Atlanto iki Uralo.¹⁵ Julia Kristeva (2000) rašė apie Europos civilizaciją kaip laisvės principo išgalėjimo erdvę.

Jano Ifverseno teigimu (2002), Europos kultūra gali būti konceptualizuojama keturiais būdais: kaip Europos nacionalinė kultūra, kaip civilizacija, kaip konstruojama kultūra ir kaip kultūros dekonstrukcija. Kaip rodo citatos iš oficialaus ES diskurso, Europos kultūrą linkstama konceptualizuoti ir kaip nacionalinę Europos kultūrą, ir kaip civilizaciją. Europos Komisijos diskurse Europos kultūra suvokiama dar kaip politiškai aktyvus kūrimas. Kitaip tariant, trys Ifverseno nurodyti būdai priskirtini oficialiai Europos kultūros sampratai, išskyrus vieną – dekonstruktyvųjį (t. y. kritišką požiūrį).

Panašiai kaip ir modernios tautos kūrimo procese, oficialiame diskurse kultūra yra projektuojama į praeitį kaip tam tikras vertybes išreiškianti tradicija. Kaip ir modernios tautos sampratoje, kultūra išreiškia tautos partikuliarumą ir originalumą (objektyvų jos turinį), be to, istorinį jos teisėtumą, oficialioje Europos kultūros sampratoje išskiriamas specifinis jos objektyvus turinys. Europiečių visuomenė suvokiama pagal nacionalinės tautos modelį: anti-kinis racionalumas ir teisė, krikščioniškas solidarumas, renesansinis humanizmas, mokslinė revoliucija, demokratijos laisvė ir žmogaus teisės projektuojamos į objektyvias kolektyvinės tapatybės vertybes.

Svarbus yra šios sampratos esencialistinis bruožas. „Kultūrinis esencializmas yra daugiau nei tik fizikinis-deterministinis požiūris į kultūrą; jis apima visus bandymus paaiškinti kultūros variacijas iš vidinio, esminio veikėjų bruožo. ... skirtumai klasifikuojami į homogeniškus vienetus – esmes“ (Leersen 2006: 34).¹⁶ Oficialiame tiek Europos kultūros, tiek ir intelektualų diskurse Europos kultūra ir civilizacija yra suvokiama per tam tikrus esminius principus, grindžiančius jos vystymąsi. Visi istoriniai, kultūriniai partikuliarumai ar variacijos yra sujungiami į tam tikras gilesnes ir universalesnes kultūrinės ypatybes. Būtent europinių vertybių esencialistinė samprata leidžia peržengti ir suvienyti Europos kultūrų įvairovę, tarsi pakelti jas į civilizacijos rangą.

¹⁵ Tokios sampratos apžvalgą ir kritines pastabas žr.: Delanty 2002: 13–15. Ši G. Delanty knyga (pirmas leidimas 1995) laikoma viena reikšmingiausių Europos idėjos dekonstrukcinių analizių.

¹⁶ Tokiam esencializmo apibūdinimui pritaria ir kiti autoriai, pvz., Ifversenas (2002: 5): „Esencializuojančios funkcijos reikšmė yra, pirma, kad ji sukuria stiprų apibrėžimo jausmą, ir, antra, ji atranka kelis esminius elementus kaip šio apibrėžimo pagrindimą“.

Toks pat homogenizuojantis diskursas regimas iškeliant europines vertybes į universalumą. Europos Sąjunga yra grindžiama Europos civilizacijos vertybėmis, turinčiomis universalią reikšmę (Prodi 2000: 48; Havel 2000). S. Huntingtono požiūryje taip pat yra kultūrinio esencializmo bruožų, kadangi jis brėžia priežastinį ryšį tarp klasikinio palikimo, šiuolaikinio Vakarų pliuralizmo ir laisvės kaip unikalių Vakarų civilizacijos savybių (Huntington 1996: 69–72).

Europos Komisijos priimta Europos kultūros realizavimo samprata turi ir trečią Ifverseno nurodytą bruožą – kultūrinės tapatybės konstravimą. Pagal esencialistinį bruožą Europos kultūra yra istoriškai paveldima, tačiau kultūra taip pat turi būti skatinama konkrečiomis priemonėmis. Tai yra tam tikras esencializmas ir instrumentinę prieigą suvienijęs paradoksas, atkreipęs tyrėjų dėmesį (Cronin 2000: 144). Kaip nacionalistinėse ideologijose tautos kūrimas apėmė ir politinį (karinį), ir atminties kūrimo veiksmus, taip ir Europos kultūros sampratoje bei politikoje europinė tapatybė yra ne tik natūraliai paveldima, bet ir skatinama elito veiksmų. Bendras kultūrinis palikimas yra istorinis vienybės šaltinis, o EK veiksmai – politinis „atminties skatinimas“. Vis dėlto Europos kultūros konstravimo perspektyva EK neišplėtojama į subtilesnį Europos diskurso santykį su kolektyvinėmis nacionalinėmis tapatybėmis, bet pasilieka techninėje-instrumentinėje informavimo, simbolių kūrimo elitistinėje perspektyvoje (Sträth 2000). Be to, „simbolinė erdvė, ant kurios eurokratai bandė sukonstruoti naują Europą, buvo lygiai tokia pati, ant kurios tradiciškai kūrėsi nacionalinė valstybė“ (Lacroix 2002: 954).

IŠVADOS

1. Galimi trys Europos integracijos modeliai (Eriksen, Fossum 2004), pagal kuriuos numatomi skirtingi ES tikslai, funkcijos, legitimumo užtikrinimo būdai, taip pat skirtinga kultūros reikšmė politinei sistemai. Pagal ekonominį ES modelį, politinė Sąjungos sistema yra legitiimi ir adekvati savo prigimčiai tol, kol sėkmingai sprendžia ekonomines problemas. Pagal vertybinį modelį, ES tikslas yra peržengti ekonominį bendradarbiavimą ir vesti į viršnacionalinę bendruomenę, sujungiančią žmones socialiniais ir kultūriniais ryšiais. Pagal postnacionalinį modelį, ES turėtų nesiekti europiečių vertybinės bendruomenės, bet užtikrinti žmogaus teisių plėtrą ir viešą komunikaciją tarp skirtingų kultūrinių nacionalinių tradicijų. Oficialiai Europos kultūros sampratai ir politikai būdinga vertybinės bendruomenės idėja.

2. Pokario Europos integracijoje kultūrinė dimensija (poreikis europines institucijas grįsti ne vien tik ekonominiu bendradarbiavimu, bet ir gilesniais socialiniais bei kultūriniais saitais) atsiranda kaip atsakas integracijos stagnacijai ir kaip nusivylimas tikėjimu ekonomikos progreso galimybėmis užtikrinti Europos Bendrijos egzistavimą. „Laisvos rinkos neįmanoma įsimylėti“ (J. Delors), o be „meilės“ arba, kitaip sakant, be europinės tapatybės, nebus pasiektas Europos vienybės planas. Bendrija negali vystytis remdamasi vien ekonomika, jai reikia socialinio ryšio, kurį potencialiai gali užtikrinti istorinis-kultūrinis europiečių bendrumas.

3. Maastrichto sutarties (1992) formulė „vienybė skirtumuose“ numato bendrą Europos kultūrinį palikimą, kuris sudaro bendresnius rėmus įsivaizduojant daugiaetninę Europą. Pagal šį principą apimama ir gerbiama tautų bei kultūrų įvairovė ir išlaikoma tam tikra vienybė tokių istorinių kultūrinių tradicijų, kaip Romos teisė, krikščioniškas socialinis solidarumas, mokslo progresas ir sekuliarizmas, demokratinė tvarka ir asmens teisių bei laisvių pripažinimas, dėka. Europos Sąjunga yra regima kaip fundamentalių europietiškos civilizacijos principų – humanizmo, solidarumo, laisvės, teisingumo – nuoseklus realizavimas.

4. Šiai sampratai būdingas **natūralistinis istorijos** traktavimas: nors Europos kultūra buvo kuriama įvairių epochų skirtingomis geopolitinėmis, kultūrinėmis aplinkybėmis, tačiau visi jos pasiekimai pagal šią traktuotę natūraliai persiduoda vėlesnėms epochoms ir kartu

formuoja bendrą kultūrinį palikimą. Šiai sampratai būdingas ir **esencialistinis diskursas**, numatantis Europos kultūros ar civilizacijos esmę (fundamentalius principus) ir europiečių kaip koherentiško kolektyvo tapatybę. Europiečiai šiame diskurse virsta savastį turinčiu Subjektu, panašiai kaip tauta nacionalizmą sąjūdžiuose XIX–XX a. Panašumą su modernios tautos konstravimu sustiprina tai, kad Europos praeitis ir kultūrinis palikimas apibrėžiamas jį išskiriančiomis kultūrinėmis savybėmis (tradicijomis), kurios potencialiai priešingai kitiems pasaulio regionams ar civilizacijoms. Galiausiai, bendras Europos kultūrinis palikimas pasiduoda **instrumentiniam-elitistiniam** traktavimui, ir tai suteikia reikšmę politiniam centrui (eurobiurokratijai) įgyvendinant tam tikras programas, populiarinant ir viešinant Europos kultūrą. Europinės tapatybės kūrimas vyksta *top – bottom* kryptimi.

Gauta 2010 09 23
Priimta 2010 10 15

Literatūra

1. *A People's Europe. Reports from the ad hoc Committee. Pietro Adonnino, Chairman.* 1985. Prieiga per internetą: http://aei.pitt.edu/992/01/adonnino_report_peoples_europe.pdf (žiūrėta 2010 09 01).
2. Amin, A. 2004. "Multi-ethnicity and the idea of Europe", *Theory Culture Society* 21(2): 1–24.
3. *Charta on European Identity.* Prieiga per internetą: http://www.europa-web.de/europa/02wwswww/203chart/chart_gb.htm (žiūrėta 2010 09 01).
4. *Copenhagen Declaration on European Identity.* 1973. Prieiga per internetą: http://www.ena.lu/declaration_european_identity_copenhagen_14_december_1973-020002278.html (žiūrėta 2010 09 01).
5. Cronin, A. M. 2000. *Advertising and Consumer Citizenship. Gender, Images, and Rights.* London: Routledge.
6. *European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council.* 1976. Bulletin of the European Communities. Prieiga per internetą: http://aei.pitt.edu/942/01/political_tindemans_report.pdf (žiūrėta 2010 09 01).
7. *European Declaration on Cultural Objectives.* 1984. Prieiga per internetą: [http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/resources/ARCH_DECS\(94\)4.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/resources/ARCH_DECS(94)4.pdf) (žiūrėta 2010 09 01).
8. De Clercq, W. 1993. *Reflection on Information and Communication Policy of the European Community.* Brussels: Commission of the European Communities.
9. Delanty, G.. 2002. *Europos išradimas. Idėja. Tapatumas. Realybė.* Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
10. Delanty, G.. 2009. "The European heritage: history, memory, and time", in *The Sage Handbook of European Studies*, ed. C. Rumford. London: Sage.
11. Eriksen, O. E.; Fossum, E. J. 2004. "Europe in search of legitimacy: strategies of legitimation assessed", *International Political Science Review* 25(4): 435–459.
12. Haas, E. 1958. *The Uniting Europe: Political, Social and Economic Forces 1950–1957.* London: Stevens and Sons.
13. Haas, E. 1964. *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization.* Stanford University Press.
14. Havel, V. 2000. *Address by Vaclav Havel President of the Czech Republic before the Members of the European Parliament, 16 February.* Prieiga per internetą: http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/index_uk.html (žiūrėta 2010 09 01).
15. Huntington, S. P. 1996. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Orde.* New York: Simon & Schuster.
16. Ifversen, J. 2002. "Europe and European culture – a conceptual analysis", *European Societies* 4(1): 1–26.
17. Galtung, J. 1989 (pirmas leidimas 1973). *Europe in the Making.* New York: Taylor and Francis.
18. Gellner, E. 1996. *Tautos ir nacionalizmas.* Vilnius: Pradai.
19. Kristeva, J. 2000. *Crisis of the European Subject.* New York: Other Press Llc.
20. Laffan, B. 1996. "The politics of identity and political order in Europe", *Journal of Common Market Studies* 34(1): 81–102.
21. Llobera, R. J. 2003. "The concept of Europe as an idee-force", *Crtique of Anthropology* 23(2): 155–174.

22. Lacroix, J. 2002. "For a European constitutional patriotism", *Political Studies* 50: 944–958.
23. Leersen, J. 2006. "The downward pull of cultural essentialism", in *Image into Identity – Constructing and Assigning Identity in a Culture of Modernity*, ed. M. Wintle. Amsterdam–New York: Editions Rodopi B. V.
24. Maastrichto sutartis. 1992. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=32156
25. Morley, D.; Robbins, K. 2002. *Spaces of Identity*. London: Routledge.
26. Orlic, K. 2007. "Caught between past and future. The idea of Pan-Europe in the interwar years", in *Reflections on Europe. Defining Political Order in Time and Space*, eds. A. Persson, B. Stråth. Brussels: P. I. E. Peter Lang.
27. Pagden, A. (ed.). 2002. *The Idea of Europe. From Antiquity to the European Union*. Cambridge University Press.
28. Patočka, J. 2002. *Eretiški esė apie istorijos filosofiją*. Vilnius: Regnum fondas.
29. Pickard, R. 2005. *European Cultural Heritage*. Vol. II: *A Review of Policies and Practice*. Council of Europe Publishing.
30. Prodi, R. 2000. *Europe, as I See It*. Cambridge: Polity Press.
31. Shore, Ch. 1996. "Transcending the Nation-State? The European Commission and the (Re)-discovery of Europe", *Journal of Historical Sociology* 9(4): 473–496.
32. Shore, Ch. 2000. *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. London: Routledge.
33. Stråth, B. 2000. "Introduction: Europe as a discourse", in *Europe and the Other and Europe as the Other*, ed. B. Stråth. Brussels: Peter Lang.
34. Taylor, P. G.. 1983. *The Limits of European Integration*. London: Croom Helm.
35. Tchoubarian, A. 1994. *The European Idea in History in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Ilford: Frank Cass & Co. Ltd.
36. Trichet, J.-C. 2009. *Europe – Cultural Identity – Cultural Diversity*. Speech by Mr. Jean-Claude Trichet, President of the European Central Bank, at the CFS Presidential Lecture, Center for Financial Studies, Frankfurt am Main, 16 March 2009, Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/review/r090317a.pdf> (žiūrėta 2010 09 01.).
37. Villanueva, D. C. 2005. "Richard von Coudenhove-Kalergi's *Pan-Europa* as the Elusive "Object of Longing"" *Rocky Mountain Review* Fall.
38. Weiler, J. H. H. 1995. "Europe after Maastricht – do the new clothes have an emperor?", *The Jean Monnet Working Papers* 12/95.
39. Wilson, K.; Dussen, van der J. (eds.). 1993. *The History of the Idea of Europe*. London: Routledge.
40. Habermas, J. 2001. *Vovlechenije drugovo. Ocherki politicheskoi teorii*. Sankt-Peterburg: Nauka.

ANDRIUS ŠVARPLYŠ, ARVYDAS VIRGILIJUS MATULIONIS

Construction of European identity in the European Union's cultural politics.

1. A common European cultural heritage

Summary

The construction of European identity in the history of European integration has been shaping the cultural dimension. In the post-war European integration, the cultural concerns were raised in the 1970s and 80s when the processes of integration slowed down because of the world economic crisis, as well as of the protectionism and isolationism that followed in the politics of the member states. The European integration based on the pursuit of economic interests failed and proved that the social and cultural cohesion of people was no less important than the free market. Since Tindemans (1975) and Adonnino (1985) Reports, the European Community through numerous cultural programmes has constantly taken an active part in the construction of European identity based on the common European cultural heritage.

The official formula “unity in diversity” (Maastricht Treaty, article 128) embraces the Europe's cultural and ethnical plurality and constitutes the unity around the common European cultural heritage. The rationality and law of Antiquity, the Christian social solidarity, the Renaissance humanism, the scientific revolution and Enlightenment secularism, democracy and the constitutional rights of people are presented as the core roots forming the common cultural traditions of Europeans.

This notion can be qualified as naturalistic in the treatment of history, essentialistic in the discourse on culture, and instrumentalist-elitist in the European Commission's approach to the cultural policies. This means that the official approach to the culture of Europe tends to the formation of “fate community” – very similar to the mechanisms of building modern nation in a centralized nation-state.

Key words: European identity, common European cultural heritage, cultural politics, European Commission, idea of Europe